

ex parte rationis, principia certa, et ex parte voluntatis, vim firmam atque constantem.

CAPUT IV

DE OFFICIIS HOMINIS ERGA ALIOS HOMINES PRIVATOS

143. *Eorum notio ac divisio.* 1° Homo ad finem proprium destinatur, ad quem jus habet liberè seipsum movendi, cæteris eum minimè impredientibus. Itaque aliorum jus fit nobis obligationis causa, totque erga illos adstringimur officiis quot ipsi habent jura.

2° Porrò quivis homo *duplicis* generis habet jura, alia quidem *stricta et perfecta*, quæ spectant ad *justitiam*, alia verò minus *stricta* seu *imperfectiora*, quæ spectant ad *caritatem*, quæ, ut clarè dicit D. Thomas, nobis imponunt « *debitum a morale ex honestate virtutis.* » (2^a 2e, q. 80, a. 1, c). Utraque certam et aliquando gravem generant obligationem, sed tamen essentialiter differunt, quia caritas a justitiâ essentialiter differt.

Porrò jus perfectum supponit aliquam *proprietatem*, vel aliquod *servitium pretio æstimabile*; v. g. jus proprietarii in suam domum, vel operarii ad salarium labori suo proportionatum. Hoc jus *determinatum* est ac *præcisum*, et *exigi* potest viâ *coactionis*. Si autem ab aliquo læsum fuerit, *restitui* vel *reparari* debet.

Econtra jus *imperfectum* nititur non in proprietate aut servitio, sed potiùs in aliquâ *indigentia*; v. g. jus pauperis ad petendam et recipiendam a divite eleemosynam. Non est *præcisum* aut planè *determinatum*, sed *pendet* ab adjunctis aut circumstantiis, nec nisi *moraliter* potest æstimari. Exigi nequit viâ *coactionis*, sed petitur viâ *persuasionis* a pau-

pere qui suam diviti necessitatem aperit ad movendam ejus misericordiam, et accipiendum aliquid ex ejus bonis.

Jus perfectum hisce formulis declarari potest : *Nemini noceas ; alteri ne feceris quod tibi fieri non vis ; tribue vel redde cuique suum.*

At juris imperfecti sequentes sunt formulæ : *Fac alteri quod tibi fieri velles ; da, vel provide egeno pro ejus necessitate et tuâ facultate.*

Porrò, ut ex dicendis patebit, magnum est munus juris seu perfecti, seu imperfecti tum inter *privatos* homines, tum in re *sociali*.

ARTICULUS I

De strictis hominis juribus, seu de officiis justitiæ erga alios homines.

Dicemus breviter 1° de veris hominis juribus ; 2° de quibusdam immerito inter jura hominis recens computatis.

§ I. — De veris hominis juribus.

Quum homo sit *persona* quædam animâ constans et corpore, habet jura quæ vel ejus animam, vel corpus, vel directè personam respiciunt.

I. De juribus animæ proximi convenientibus.

144. Ratione animæ suæ homo præcipuè jus habet ne in errorem *mendacio* inducatur. Mendacium definiri potest *locutio contra mentem scienter prolata et ex se vel adjunctis apta ad fallendum.*

Porrò mendacium *intrinsicè* malum est, eo quòd naturali ordini adversatur, utpote in alienum sensum invertit voces quæ *naturâ* suâ cogitationem, prout est in animo, significant. Itaque *omne* mendacium peccatum est. (S. Th., 2^a 2e, q. 110, a. 3, c).

Quin etiam philosophi communiter docent mendacium *justitiæ* quodammodo contrarium esse, quia *proximo* veritatem *debemus*, sin legali et stricto, saltem *moralis* debito, « in quantum scilicet *ex honestate* unus homo alteri debet « veritatis manifestationem. Unde *veritas* est pars *justitiæ*, « in quantum annectitur ei, sicut virtus *secundaria* principali. » (2^a 2^a, q. 109, a. 3, c).

Si autem homo sumatur prout in *societate* constitutus, mendacium, docente D. Thomâ, strictiùs adversatur *justitiæ*. Cùm enim homo sit *animal sociale*, id sibi mutuò *debent* homines, sine quo *societas* non posset stare. Sed stare non posset *societas* hominum, nisi alii aliis crederent tanquam verum dicentibus.

II. De juribus proximi quantum ad bona corporea.

145. Jura ista *trifariam* dividuntur: nam quisque jus habet 1° *in suum corpus*, quod proinde non licet aut integritate membrorum privare, aut ullâ injuriâ afficere.

2° *In usum liberum membrorum*; unde nemo, *per se* loquendo, in alterius commodum laborare cogi potest, quia opera alterius alteri nullâ lege naturali debentur. — Quomobrem juri adversatur *servitus*, etiam moderata, nisi ob specialem causam licita fuerit, v. g. si quis alteri opera sua ultro cedat, aut justâ ex causâ debeat cedere.

3° *In res externas possidendas*, quia inviolabile est jus *proprietas*. Porrò jus illud potest definiri *facultas exclusiva et permanens utendi, fruendi et disponendi*. Cum verò jus *proprietas* a recentibus *socialismi* et *communismi* professoribus acerrimè jam impugnetur, nobis datâ operâ videtur vindicandum.

146. *Notio socialismi et communismi*. — Socialismus est *systema generale* simul philosophicum, *politicum* et *economicum* de constitutione ac regimine *societatis*.

1° *Philosophicè*, admittit placita *positivismi* et *evolutionismi*, et ideo *atheismum* profitetur.

2° *Politicè*, ex *societate* repetit *omnia imperii elementa*,

auctoritatis principia et *media gubernandi*. At verò ad solum *populum*, i. e. ad solos opifices et operarios *omnia* pertinent jura politica, sicut et emolumenta *œconomica*, nempe *rerum* possessio, quia illi soli haberi possunt ut membra *corporis socialis fecunda* et viva; sic *labor* cum *sorte* vel *capite* demum sociabitur. Alii autem cives fruuntur rebus quin labori dent operam; unde sunt membra *infecunda*, nulla, imò nociva; ea igitur a *societate* amovere præstat.

3° *Æconomicè*, distinguere juvat *socialismum* propriè dictum a *communismo*. Communismus, ut ipsum nomen indicat, est eorum opinio qui *omnia bona* volunt esse *communìa*, ita ut *omnes* et *singuli* homines in *omnia jus æquè* habeant. Socialismus autem docet *omnia bona* possideri a *societate*, seu potius a *Statu* qui eam repræsentat, et ad quem pertinet inter varios cives *laborem* et *emolumenta* dividere. Utrum verò *emolumentorum* divisio fieri debeat pro cujusque *necessitatibus* vel *meritis*, aut quomodo labor ipse inter varios operarios dividendus sit, et quod cuique opus assignare oporteat, suum scilicet *sorte* vel decreto *Statùs*, nondum declaraverunt *socialistæ*.

Ex dictis patet *communistas individualismo*, *socialistas* contra *collectivismo* aut *centralismo* indulgere. Nuper *communismum* tenuit Saint-Simon, ipsumque hodie tenent fautores *anarchiæ* qui volunt deleri omnem potestatem seu auctoritatem ut unusquisque sui sit *unicus dominus*; ita Krapoutkine et Reclus. Socialismus verò plurimos habet patronas, inter quos eminent Lassalle, Karl Marx, Bebel in Germaniâ, in Galliâ Guesde et Jaurès.

4° De modo adhibendo ad consummandam *socialem* commutationem dissentiunt etiam *socialistæ*; alii quippe eam fieri optant sine morâ per vim; alii autem, quos *possibilistas* nominant, existimant satius esse ut pedetentim, per *populi suffragia* perficiatur primum commutatio *politica*, quâ peractâ, *socialistæ* imperio seu gubernio potiti, faciliùs commutationem efficiant *œconomicam*.

Cæterùm, id commune est omnibus ut *patriam* parùm

curent, et cupiant conjunctionem generalem inter omnes omnium gentium operarios.

147. Assertio: *Socialismus manifestâ falsitate laborat.*

1° *Falso innititur fundamento.* Nam falsa est oppositio quam fingit inter membra corporis socialis inutilia et utilia, inter *caput* vel *sortem* et *laborem*. Non enim soli opifices conferunt ad bonum commune, sed et qui artes vel scientias colunt, quarum inventa perutilia sunt ad civilem cultum ac progressum societatis. Ex aliâ parte, res pecuniaria sterilis haberi minimè potest; siquidem confert ad omnia opera quibus vacant opifices. Si ergo sors sine labore nil generare potest, ita labor sine sorte nequit exerceri. Hæc igitur duo sibi mutuò necessaria sunt, nedum inter se pugnent.

2° *Adversatur juri naturali.* Ut enim alia omittam argumenta, quæ plura possent afferri, unusquisque jus habet in propriam *personam*, in usum ingenii ac membrorum, et proinde in fructum sui *laboris*, qui non est nisi *extensio* personalitatis. Ergo jus habet ad comparanda, ex suo labore, et possidenda, quæcumque duxerit sibi vel familiæ suæ necessaria vel opportuna, v. g. vestimenta, cibos, domum.

Porrò illud jus ad possidendum ipsum *solum* extenditur.

Probatur contra pauciores socialistas, inter quos Georges, qui admittunt jus proprietatis pro rebus *mobilibus*, *terram* autem volunt esse *communem* aut a Statu possideri. At verò terra ipsa, ut fecunda sit, postulat possessionem *individuum* et *exclusivam*; non enim quit esse fecunda nisi *plurimo* et *constanti* atque *ordinato* labore excolatur; talem autem ac tantum laborem homines naturâ pigri minimè efficient, nisi stimulis possessionis *individuae* et *stabilis* incitentur.

Porrò in *initio* et etiam in temporum tractu, terra, nondum occupata, merito *propria* facta est ab eo qui primus eam *occupavit*, siquidem antea *nullius* erat, ac proinde ejus occupatio nullius jura violavit. — Deinde occupationi accessit *labor*, quo possessor eam fecit ex infecunda frugiferam; sicque suæ personalitatis signaculo obsignavit. Postea verò proprietarius potest hanc terram sicut rem aliquam mobilem aliis vendere, vel donare.

Itaque jus proprietatis, etiam *terræ*, si sumatur *abstractè* seu *in se*, est a *naturâ*; si autem sumatur *concretè*, quoad possessionem *talis* vel *talis* rei determinatæ, fundari etiam potest in aliquo titulo *naturali*.

Hinc SS. Leo XIII: « Ecclesia... jus proprietatis ac dominii, ab ipsâ *naturâ* profectum, intactum cuilibet et inviolatum esse jubet. » (Encycl. *Quod apostolici muneris*, die 28 dec. 1878 et *De conditione opificum*, 15 mai 1891).

3° *Pessima trahit consecrariâ, tum in re æconomica, tum in re morali.*

Enimverò, stante *communismo*, labor omnino desereretur et terra sterilis evaderet. Stante autem *socialismo*, agriculturæ et industriæ *monopolium* ad Statum transiret; unde minueretur earum fecunditas et simul impensæ valde auferentur summo societatis detrimento; experienciâ enim constat opera quæ a Statu efficiuntur, minùs esse perfecta simulque multo amplioribus venire impensis.

Interea verò, cum omnes cives omnia exspectarent a Statu, jam quam minimam possent operi darent operam, nullis stimulis ad progressum incitarentur, nec sibi aut suis in futurum providerent, imò curam omnem sensim abdicarent. Status autem ipse vel ad incredibilem *tyrannidem* mox declinaret, vel *anarchiâ* dissolveretur.

Merito igitur docet D. Thomas proprietatem non tantum esse consentaneam juri, verum etiam omnino *necessariam*. (2^a 2^æ, q. 66, a. 2, c).

148. Corollarium 1um. Ex dictis sequitur jus proprietatis ab ipsâ rerum *naturâ* oriri, minimè verò a *pacto*, ab hominibus liberè inito, ut volunt Grotius et Puffendorff, vel a *civili* lege, ut docent Montesquieu et Bentham.

149. Corollarium 2um. Ex proprietate *privatâ* quædam incommoda sequi possunt et revera sequuntur. At non ex proprietatis *naturâ*, sed ex illius *abuso* oriuntur; abusus autem, ut fert axioma, *non tollit usum*. Ex *communismo* verò non jam *per accidens*, sed ex *naturâ* rerum incommoda orientur innumera, et ea quidem prorsus intolerabilia (1).

(1) « Nimis apparet, præclarè SS. Leo XIII, qualis esset omnium ordinum

Cæterum, proprietas non est sine *limitibus*; quippe quæ ad bonum *commune* conferre debet per tributa, et pauperibus prodest per eleemosynam, quæ sub gravi obligatoria esse potest.

III. De juribus quæ proximi personam directè afficiunt.

150. Tria jura directè habet homo quatenus est persona, cui proinde actus sui moraliter imputantur; nempe jus habet : 1° ut de ipso benè *judicemus* eumque dignum habeamus internâ æstimatione; cui juri judicia *temeraria* opponuntur; — 2° ut bonam hanc æstimationem manifestemus de ipso *benè loquendo*; hinc bona *fama* exurgit, quæ violatur per *calumniam* et *detractionem*; — 3° ut illum *honore* debito prosequamur, in testimonium illius virtutis; ideoque injustitiâ non vacat *contumelia*.

§ II. — De quibusdam immerito inter jura hominis recens computatis.

151. *Notio liberalismi*. Recens apud nos pronuntiata fuerunt tria, ut vocant, *jura hominis*, nimirum jus libertatis cogitationis, libertatis conscientiæ, et libertatis cultuum. Ea porrò ab aliis habentur ut *absoluta*, scilicet ut *thesis*, ab aliis autem ut *convenientia* diebus nostris, nempe ut *hypo-*

commutatio perturbatioque, quam dura et odiosa *servitus* civium consecutura. Aditus ad invidiam mutuam, ad obtreccationes et discordias patefieret : ademptis ingenio singulorum sollertiæque stimulis, ipsi *divitiarum fontes necessario exarescerent*, eaque quam fingunt cogitatione, æquabilitas, aliud revera non esset nisi omnium hominum æquè misera atque ignobilis, nullo discrimine, conditio. — Ex quibus omnibus perspicitur illud socialismi placitum de possessionibus in commune redigendis omnino repudiari oportere, quia iis ipsis quibus est opitulandum nocet et *naturalibus* singulorum juribus repugnat, officia reipublicæ tranquillitatemque communem perturbat. » (*De conditione opificum.*) — De jure proprietatis cf. etiam, Aristotel., *Politico.*, l. II; Lucien Brun, *Introd. à l'étude du droit*; Bastiat, *Harmonies économiques*; Thiers, *De la propriété*; P. Leroy-Beaulieu : *Le socialisme*.

thesis, hodie *generalis*. Hæc est opinio quæ generali *liberalismi* nomine vocari solet, præsertim quatenus *priorem* formam induit, sed quæ varios suscipit gradus, pro variis ejus fautoribus.

Porrò libertas cogitationis, ut eam ipsi audiunt, *consistit in eo quòd cuique insit jus cogitandi quæcumque velit, ita ut veri et erroris libertas et æqua vindicetur conditio*. Ex eâ deducunt libertatem *absolutam preli*.

Nomine libertatis conscientiæ, intelligunt *jus cuique attributum ad eam formandam vel eligendam sibi religionem quam ipse voluerit*. — Demum cultuum libertas in eo est *ut quisque jus habeat ad eam religionem exterius colendam quam ipse elegerit*.

152. *Assertio 1^a* : *Triplex prædicta libertas haberi nequit ut jus, seu ut thesis*.

I. *Libertas cogitationis* supra jam (n. 144) a nobis refutata est. Ex quo sequitur falsitas absolutæ libertatis *preli*. Si enim homo jus non habet ad cogitandum quæcumque velit, nec jus habet ad prædicandum quæcumque animo teneat. — Cæterum, nemo sobrius non videt quàm absurdum sit vero et falso eandem facere conditionem, jusque ad errorem animo tenendum vel scribendum tueri.

Præterea *intellectum moresque pervertit absoluta libertas preli*. Enimvero ex eâ innumeri errores disseminantur qui multorum incautos animos decipiunt ac trahunt ad ruinam, ut notat SS. Gregorius XVI : « Huc spectat teterrima illa ac « nunquam satis execranda libertas artis librariæ ad scripta « *quælibet* edenda in vulgus, quam tanto convicio audent « nonnulli eflagitare. Perhorrescimus intuentes quibus « *monstris* doctrinarum, seu potius quibus errorum portentis « obruamur quæ latè ubique disseminantur ingenti librorum « multitudine, libellisque et scriptis, mole quidem exiguis, « malitiâ tamen permagnis, e quibus *maledictionem* egressam « illacrymamur super faciem terræ. — Sunt tamen, proh « dolor! qui eò impudentiæ abripiuntur, ut asserant hanc « errorum *colluviem* inde prorumpentem satis compensari « ex libro *aliquo*, qui in hac tantâ pravitate tempestate,

« ad religionem ac veritatem propugnandam edatur. Nefas
 « profectò est *omniquè* jure improbatum patrari datâ operâ
 « malum certum ac majus, quia spes sit inde boni aliquid
 « habitum iri. Numquid *venena* liberè spargi ac publicè
 « vendi comportarique, imò et obibi debere sanus quis
 « dixerit, quòd *remedii* quidpiam habeatur, quo qui utun-
 « tur, eripi eos ex interitu *identidem* contingat? » (*Encycl.*
contra diarium l'Avenir).

Attamen *moderata* libertas preli pro jure *naturæ* habenda est, si modo stet in generalibus limitibus veritatis. Idemque dixeris de libertate *docendi*.

II. *Libertas conscientie* 1° falso nititur *fundamento*, nempe in absolutâ libertate cogitationis, jam a nobis refutatâ. — 2° Falsò supponit hominem, in eligendâ religione, a ratione suâ *duntaxat* pendere, quæ sit boni malique unicus judex. Sed eam solam quisque religionem inquirere et colere debet, quam constat a Deo probatam fuisse et revelatam. — 3° Huc spectat illa *Syllabi* damnata propositio: « *Liberum cuique est eam amplecti ac profiteri religionem, quam rationis lumine quis ductus veram putaverit.* » (§ III, prop. 15).

III. *Libertas cultuum* 1° falso nititur *fundamento*, scilicet in absolutâ libertate cogitationis et conscientie, jam refutatâ. Si enim homini non licet quamlibet eligere religionem, licere nequit quamlibet externo cultu profiteri. — 2° Deo est injuriosa, quia supponit religiones diversas, imò contradictorias, ei indiscriminatim placere, quæ proinde simul veræ esse non possunt. — 3° Ducit ad *indifferentissimum* et *scepticismum* religiosum; hinc damnata illa *Syllabi* propositio: « *Falsum est civilem cujusque cultûs libertatem, itemque plenam potestatem omnibus attributam quaslibet cogitationes opinionisque publicè manifestandi conducere ad populorum mores animosque faciliùs corrumpendos ac indifferentissimi pestem propagandam.* » (§ X, prop. 79).

153. *Corollarium*. In eâ juris ac libertatis quæstione tria perperam adversarii permiscunt, nimirum libertatem *physicam*, *legalem*, et *moralem*. Aliis namque videtur ad omne illud jus extendi ad quod extenditur libertas *physica*; aliis

autem, ad illud omne quod nullâ *civili* lege prohibetur. E contrario, ad illud solum quis jus habet quod nullâ nec humanâ, nec ecclesiasticâ, divinâve aut naturali lege vetitum est. — Itaque vera et propriè dicta libertas est sola libertas *moralis*, cui licet quidquid nullâ prohibetur lege, non licet autem quidquid legi naturali aut morali adversatur (1).

154. *Assertio* 2^a: *Triplex prædicta libertas aliquando permitti, tolerari, imò peti potest ut minus malum.*

Enimvero, accidere potest, injuriâ temporum et hominum, ut aliqua *gens* adeo sit mente divisa vel auctoritatis impatiens, ut etiam per *legem unitas* condi non possit sine multis rebellionibus aut duris vexationibus; v. g. ubi vigent in eâ plures cultus quibus adhærent multi sectatores, vel ubi gubernium ipsum falso cultui adhæret, vel ubi cives ad libertatem individuam eo zelo feruntur, ut interventum Statûs pati non velint in rebus de quibus loquimur. In his, inquam, miseris conditionibus, libertas individua occurrit ut *minus malum*, et occasionem præbere potest alicui bono.

155. *Corollaria*. 1° At etiam tum Status strictè prohibere debet quæcumque justitiam lædunt, et varia scripta quæ ideam Dei vel bonos mores impugnant; quia his omnibus ipse ordo societatis innititur.

2° Tametsi præsens ævum in liberalismum ruat, non putamus eum etiam hodie pro *hypothesi generali* proponi posse vel optari.

ARTICULUS II

De officiis caritatis in proximum, seu de juribus illius minus strictis.

156. *Assertio*: *Debemus aliis hominibus amorem et varia officia quæ ex amore defluunt.*

(1) Rectè Montesquieu: « La liberté ne peut consister qu'à pouvoir faire ce que l'on doit vouloir, et à n'être point contraint de faire ce que l'on ne doit pas vouloir. » (*Esprit des lois*, l. XI, c. 3).

PROB. 1^a PARS 1° ratione, quia similitudo est causa dilectionis. Sed homini homo similis est naturâ, origine, auctore et fine ultimo. Hinc alios dicimus *proximos*, claro nomine quod olim satis inauditum christiana Ethica vulgare fecit. — 2° *naturali instinctu*, quia « est omnibus hominibus naturale, ait D. Thomas, ut se invicem diligant; cujus *signum* est quòd quodam *naturali instinctu* homo cuilibet homini, etiam *ignoto*, subvenit in necessitate, puta revocando ab errore viæ, erigendo a casu, et aliis hujusmodi, ac si omnis homo omni homini esset familiaris et amicus. » (*Cont. Gent.*, l. III. c. 117, n. 5).

PROB. 2ª PARS. Ex sincerâ in proximum dilectione defluunt *benevolentia* et *beneficentia*. Benevolentia exigit ut proximo *velimus bonum*, lætemur prosperis ejus rebus, tristemur adversis. Beneficentia autem postulat ut ei bona quædam *faciamus*; vel *moralia*, v. g. consilia, adhortationem; vel *materialia*, v. g. pecuniam, operam, pro illius indigentia. Hinc præclaræ illæ virtutes, misericordia, eleemosyna, et aliæ quibus non tantum aliis quod *suum* est reddimus, verum etiam ex nostrâ vel abundantia, vel penuria in alios *nostra* diffundimus, ac Deum imitamur qui omnibus ex *liberalitate* fert opem.

157. *Corollaria*. Ex *primâ* parte assertionis tria sequuntur: 1° omnes homines, *peccatores* etiam et *inimici*, a nobis amari debent, non quidem quatenus peccatores aut inimici, sed quatenus *homines*, et ideo nobis cognati seu proximi. Nam amor hominis in hominem non in ejus *merito* propriè fundatur, sed in ejus *natura*, quæ semper in eo remanet, quæcumque sit ejus vita vel indoles.

2° Caritas debet esse *ordinata*, et ideo non omnes homines *æquo* amore prosequi *jubemur*; sed quisque seipsum magis diligit, utpote sibi conjunctiorem, deinde cæteros, prout sibi arctiori vinculo copulantur.

3° Cuique licet *quosdam* bonos dilectione *amicitiæ* prosequi. Amicitia enim lætos fructus afferre potest. Quippe amicus, si fuerit vir bonus, vices implere potest protectoris, consolatoris, monitoris et hortatoris ad virtutem. — Cæte-

rum sponte suâ nobiles fovet sensus amicitia, nisi quæretur ob delectationem (1).

Ex secundâ autem parte assertionis sequitur *regula* in eleemosynis faciendis observanda. Porrò hanc regulam *præcisè* præfinire non licet, quia non consistit, ut justitia, in absolutâ servandâ *æqualitate*. In eâ quippe tum avaritia, tum prodigalitas vitio est. *Prudentiâ* ordinetur, attentâ dantis, accipientis et aliorum conditione, ut sapienter admonet Tullius: « Videndum enim est primùm ne obsit benignitas, « et iis ipsis quibus benignè videbitur fieri, et cæteris; « deinde, ne major benignitas sit quàm facultates; tum, ut « pro dignitate cuique tribuatur. » (*De offic.*, l. I, n. 14).

SECTIO SECUNDA

De officiis hominis quatenus socialis.

158. *Notio societatis*. Societas universim sumpta, clarè definitur a Tullio: *cætus hominum ordinatus*.

Dicitur 1° *cætus hominum*, scilicet multitudo quædam congregata; quæ voces indicant elementum *materiale* societatis.

Dicitur 2° *cætus ordinatus*, nimirum directus ad *finem communem*, junctis viribus attingendum.

Porrò hæc ordinatio exoritur ab *auctoritate* quæ præest multitudini, et eam ad communem finem impellit.

Itaque auctoritas se habet ut elementum *formale* societatis, quia variis membris corporis socialis conciliat unitatem et directionem.

159. *Variæ species societatis*. Duplici ex parte *dividi* potest, scilicet ex *fine* ad quem tendit, et ex ratione suæ *autonomiæ* vel independentiæ. *Si prius*, distinguitur societas ex fine specificè diverso quem sibi proponit, et jam, stando in

(1) Cf. *La Tête et le Cœur*, 2e part., c. 2, a. 3, § 3.